

6. Баглай М.В. Конституционное право Российской Федерации. Норма-Нифра. – М. – 1999. – С. 115.
7. Пашинский В.М. Правові гарантії конституційних прав і свобод військовослужбовців // Право України. – 2006. – №5. – С. 61-65.
8. О порядке организации и проведения собраний, митингов, уличных походов и демонстраций в СССР: Указ Президиума Верховного Совета СССР №9306-ХІ от 28.07.1988 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v9306400-88>
9. Сиявский А. Дисидентство как личный опыт // Литературная газета. – 1997. – С. 3.
10. Речицкий В.В. Политический предмет Конституции. – К., 2012.
11. Решение Конституционного Суда Украины №26-рп/2009 от 19.10.2009 г. по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений законов Украины «О выборах Президента Украины», «О Государственном реестре избирателей», «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины о выборах Президента Украины» и Кодекса административного судопроизводства Украины по конституционным представлениям Президента Украины и 48 народных депутатов Украины (дело о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины о выборах Президента Украины). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ccu.gov.ua/ru/doccatalog/list?currDir=72433&&documentList_stind=21

12. Права человека в Украине – 2012. Доклад правозащитных организаций. Украинский Хельсинкский Союз по правам человека. – Х., «Права человека», 2013.
13. Інформація про виконання Державною реєстраційною службою та реєстраційними службами територіальних органів юстиції Закону України «Про громадські об'єднання» у січні-березні 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://civil-rada.in.ua/?p=1417>
14. Политические партии Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Политические_партии_Украины
15. Кодекс Украины про административные правонарушения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page10>
16. Рішення Конституційного Суду України від 19.04.2001 р. №4-рп/2001 у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9392>
17. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/393/96-рп>

УДК 342.72

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Зубенко Г. В.,

кандидат юридичного факультету, доцент,
доцент кафедри конституційного,
муніципального і міжнародного права
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація: Статтю присвячено дослідженню порядку виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини. Проаналізовано процедуру виконання рішень Суду шляхом: виплати відшкодування, вжиття додаткових заходів індивідуального характеру, вжиття заходів загального характеру. Зроблено висновок про необхідність удосконалення законодавства України в сфері виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Ключові слова: конституційні права і свободи, захист прав і свобод, Європейський суд з прав людини, рішення Суду.

Аннотация: Статья посвящена исследованию порядка выполнения Украиной решений Европейского суда по правам человека. Проанализировано процедуру выполнения решений Суда путем выплаты возмещения, принятия дополнительных мер индивидуального характера, принятия мер общего характера. Сделан вывод о необходимости совершенствования законодательства Украины в сфере исполнения решений Европейского суда по правам человека.

Ключевые слова: конституционные права и свободы, защита прав и свобод, Европейский суд по правам человека, решение Суда.

Annotation: The article investigates the manner of implementation by Ukraine of the European Court of Human Rights. Analyzed the execution of the award procedure by the payment of compensation to take additional individual measures, measures of a general nature. The conclusion about the necessity of improving the legislation of Ukraine in the sphere of execution of judgments of the European Court of Human Rights.

Key words: constitutional rights and freedoms, protection of rights and freedoms, the European Court of Human Rights, the Court's decision.

Стаття 3 Конституції України передбачає, що права і свободи людини та їх гарантії визначають

зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Закріплюючи обов'язок захисту прав і свобод громадян України за державою, Конституція України надає можливість

кожній особі після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Серед таких установ найбільшу популярність у громадян України має Європейський суд з прав людини, який на сьогоднішній день посідає особливе місце в системі міжнародних інституцій, завданням яких є захист прав і свобод. Підтвердженням цього є те, що станом на 30 листопада 2014 року Україна займала перше місце за кількістю справ, які перебувають на розгляді Суду [2].

Таке місце обумовлено метою функціонування Європейського суду з прав людини: з одного боку – це сприяння на найвищому експертному рівні державі – учасниці Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, в удосконаленні її законодавства та правозастосовчої практики; з іншого – допомога конкретній фізичній чи юридичній особі, що звернулася з заявою до суду.

При цьому очевидним є й той факт, що рішення Європейського суду з прав людини на користь заявника, кінцевою метою якого врешті-решт є усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї, впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини, не має практичного значення в тому випадку, якщо не існує ефективного механізму його виконання.

В вітчизняній юридичній літературі питанню виконання рішень Європейського суду з прав людини приділяють значну увагу. Зокрема, цих питань в своїх наукових працях торкалися З. Бортновська, М. Булгакова, О. Буткевич, Ю. Зайцев, М. Мазур, П. Рабінович, Д. Супрун, та інші. Проте деякі аспекти цього питання недостатньо розкриті й потребують подальшого дослідження. Враховуючи вищезазначене, метою даної статті є аналіз порядку виконання рішень Європейського суду з прав людини, виявлення проблемних питань, що виникають під час такого виконання.

Правову основу забезпечення виконання рішень Європейського суду з прав людини встановлює ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якої Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням.

Обов'язковість виконання остаточного рішення Європейського суду з прав людини та процедура його виконання в тій чи іншій мірі також закріплені в законодавстві більшості країн-учасниць вищезазначеної Конвенції. Однак законодавство цих країн істотно відрізняється одне від одного у деяких аспектах процедури виконання рішень Суду. Така відмінність, як зазначає Н. Блажівська, і з нею можна цілком погодитись, не свідчить про реальні переваги чи недоліки процедури їх виконання [3, с. 83]. Більш того, детальне регулювання процедури виконання рішень Європейського суду з прав людини в західноєвропейських країнах зазвичай не вважається

необхідним на практиці, оскільки достатньо високий рівень правової культури відповідних держав створює необхідне підґрунтя для безумовного виконання ними рішень Європейського суду з прав людини без необхідності застосування примусових юридичних механізмів та процедур. Так, наприклад, у ФРН порядок виконання рішень Європейського суду з прав людини у цілому формалізовані законодавчими і підзаконними актами, що визначають компетенцію і порядок роботи різних органів влади [4, с. 58–60].

На відміну від більшості європейських країн, в Україні процедура виконання рішень Європейського суду з прав людини детально регламентована Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Відповідно до цього закону створена система виконання, за якої кожне рішення Європейського суду з прав людини має бути обов'язково виконано державою, незалежно від будь-яких об'єктивних чи суб'єктивних обставин.

Згідно з Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» виконанням підлягають: а) остаточне рішення Європейського суду з прав людини у справі проти України, яким визнано порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; б) остаточне рішення Європейського суду з прав людини щодо справедливої сатисфакції у справі проти України; в) рішення Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання у справі проти України; г) рішення Європейського суду з прав людини про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України. Вищезазначені рішення відповідно до п. 9 ч. 2 ст. 17 Закону України «Про виконавче провадження» є виконавчим документом, що підлягає примусовому виконанню державною виконавчою службою з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Функції органу, відповідального за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та виконання його рішень відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 р. № 784 «Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» покладено на Міністерство юстиції. Звітування про виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України здійснюється Міністерством юстиції через Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, якого призначає на посаду та звільняє з посади Кабінет Міністрів України за поданням Міністра юстиції.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» виконання рішень Суду включає в себе:

- виплату відшкодування;
- вжиття додаткових заходів індивідуального характеру;
- вжиття заходів загального характеру.

Виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виплати відшкодування покладено

на органи державної виконавчої служби. Під відшкодуванням відповідно до ст. 1 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики європейського суду з прав людини» розуміється: а) сума справедливої сатисфакції, визначена рішенням Європейського суду з прав людини відповідно до статті 41 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; б) визначена у рішенні Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання або у рішенні Європейського суду з прав людини про схвалення умов односторонньої декларації сума грошової виплати на користь Стягувача.

Порядок виплати відшкодування Стягувачеві полягає в наступному. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» орган, відповідальний за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень:

а) надсилає Стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права подати до державної виконавчої служби заяву про виплату відшкодування, в якій мають бути зазначені реквізити банківського рахунка для перерахування коштів;

б) надсилає до державної виконавчої служби оригінальний текст і переклад резолютивної частини остаточного рішення Суду у справі проти України, яким визнано порушення Конвенції, оригінальний текст і переклад резолютивної частини остаточного рішення Суду щодо справедливої сатисфакції у справі проти України, оригінальний текст і переклад рішення Суду щодо дружнього врегулювання у справі проти України, оригінальний текст і переклад рішення Суду про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України. Автентичність перекладу засвідчується Органом представництва. Державна виконавча служба упродовж десяти днів з дня надходження документів, зазначених у пункті «б» закону, відкриває виконавче провадження [5].

Державна виконавча служба упродовж десяти днів з дня надходження вищезазначених документів, відкриває виконавче провадження. Виплата Стягувачеві відшкодування здійснюється відповідно до ст. 8 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики європейського суду з прав людини» та має бути здійснена у тримісячний строк з моменту набуття рішенням статусу остаточного або у строк, передбачений у ньому. У разі порушення строку, зазначеного в частині першій цієї статті, на суму відшкодування нараховується пеня відповідно до Рішення.

Слід зазначити, що в 40 рішеннях Європейського суду з прав людини щодо України в 2014 році, в яких було констатовано порушення Україною положень Конвенції, заявники вимагали компенсацію на загальну суму 870 737 232,19 євро. Після розгляду справ Європейським судом було зобов'язано Україну сплатити близько 46 738 812,53 євро [2].

Окрім виплати відшкодування ще однією складовою виконання рішень Європейського суду з прав людини є застосування додаткових заходів індивідуального характеру – заходів, що вживаються уповноваженими органами державної влади з метою забезпечення поновлення порушених прав стягувача

шляхом відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який стягувач мав до порушення та вжиття інших заходів, передбачених рішенням Європейського суду з прав людини.

У багатьох випадках відновлення попереднього юридичного стану фактично неможливо зважаючи на сам характер порушення. Але в деяких випадках шкода, нанесена заявнику, може бути компенсована шляхом прийняття державою-відповідачем певних заходів, характер яких залежить від обставин справи. Як зазначає з цього приводу О. Давидчук, залежно від обставин справи, виконання рішення в частині вжиття на користь заявника заходів індивідуального характеру може здійснюватись шляхом відновлення провадження, знищення інформації, отриманої з порушенням права на приватність, погашення судимості, скасування рішення про депортацію, прийнятого без урахування ризику нелюдського поводження у країні призначення, чи запровадження законодавства, яке не існувало раніше і яке надавало б право доступу до Суду [6, с. 81].

Згідно з ч.ч. 2, 3 ст. 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» додатковими заходами індивідуального характеру, що застосовує держава можуть бути:

а) відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який Стягувач мав до порушення Конвенції;

б) інші заходи, передбачені у Рішенні.

Відновлення попереднього юридичного стану Стягувача здійснюється, зокрема, шляхом: а) повторного розгляду справи судом, включаючи відновлення провадження у справі; б) повторного розгляду справи адміністративним органом.

Для виконання додаткових заходів індивідуального характеру протягом десяти днів від дня одержання повідомлення про набуття Рішенням статусу остаточного Орган представництва: а) надсилає Стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права порушити провадження про перегляд справи та/або про його право на відновлення провадження відповідно до чинного законодавства; б) повідомляє органи, які є відповідальними за виконання передбачених у Рішенні додаткових заходів індивідуального характеру, про зміст, порядок і строки виконання цих заходів. До повідомлення додається переклад Рішення, автентичність якого засвідчується Органом представництва [5].

Органи, відповідальні за виконання додаткових заходів індивідуального характеру зобов'язуються відповідно до закону невідкладно та у визначений Рішенням та/або чинним законодавством строк виконати додаткові заходи індивідуального характеру; надавати інформацію на запити Органу представництва про перебіг і наслідки виконання додаткових заходів індивідуального характеру; дієво та без зволікань реагувати на подання Органу представництва; про виконання додаткових заходів індивідуального характеру повідомити Орган представництва.

Додатковим заходом індивідуального характеру, який передбачений законодавством та застосовується

в Україні найчастіше є повторний розгляд справи судом. Так, відповідно до п. 2 ст. 236 Кодексу адміністративного судочинства України, заява про перегляд судового рішення в адміністративних справах з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, може бути подана особою, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною. Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 445 Кримінального процесуального кодексу України підставою для перегляду судових рішень Верховним Судом України, що набрали законної сили, є встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Рішення Європейського суду з прав людини можуть виконуватись також шляхом застосування заходів загального характеру, під якими слід розуміти заходи, що вживаються з метою забезпечення додержання державою положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, порушення яких встановлене Рішенням, забезпечення усунення недоліків системного характеру, що лежать в основі виявленого Судом порушення, а також усунення підстав для надходження до Суду заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в Суді. Таким чином, метою застосування заходів загального характеру є усунення зазначеної в рішенні Суду системної проблеми та її першопричини.

Науковці вказують на неабияке значення виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині вжиття заходів загального характеру для удосконалення національних правових систем. Як зазначає з цього приводу З. Бортновська, такі заходи спрямовані загалом на виконання так званих позитивних зобов'язань держави забезпечувати ефективне дотримання прав людини [7, с. 34–38]. Хоча, на думку Д. Супрун, на практиці іноді дуже складно визначити заходи загального характеру, а тим більше їх застосовувати. У деяких випадках причина порушення є більш-менш очевидною та коріниться у певному законі; в інших випадках причиною порушення може бути відсутність відповідної законодавчої бази. Водночас у багатьох випадках причини порушення прав заявника не є однозначно очевидними, а пов'язані з проблемою різною у тлумаченні чи застосуванні національними компетентними інстанціями внутрішнього права [8, с. 851].

Відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» заходами загального характеру є заходи, спрямовані на усунення зазначеної в Рішенні системної проблеми та її першопричини, зокрема:

- а) внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування;
- б) внесення змін до адміністративної практики;
- в) забезпечення юридичної експертизи законопроектів;

г) забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики Суду прокурорів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, працівників імміграційних служб, інших категорій працівників, професійна діяльність яких пов'язана із правозастосуванням, а також з триманням людей в умовах позбавлення свободи;

д) інші заходи, які визначаються – за умови нагляду з боку Комітету міністрів Ради Європи – державою-відповідачем відповідно до Рішення з метою забезпечення усунення недоліків системного характеру, припинення спричинених цими недоліками порушень Конвенції та забезпечення максимального відшкодування наслідків цих порушень [5].

Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» закріплено певні повноваження щодо вжиття заходів загального характеру за Органом, відповідальним за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень та Кабінетом Міністрів України. Так, Орган представництва шокварталу готує та надсилає до Кабінету Міністрів України подання щодо вжиття заходів загального характеру. Це подання включає пропозиції щодо вирішення зазначеної в Рішенні системної проблеми та усунення її першопричини. Одночасно з поданням Орган представництва готує аналітичний огляд для Верховного Суду України, який включає аналіз обставин, що спричинили порушення Конвенції; пропозиції щодо приведення судової практики у відповідність з вимогами Конвенції. Водночас з поданням Орган представництва готує та надсилає до Апарату Верховної Ради України пропозиції для врахування під час підготовки законопроектів.

Як свідчить практика, достатньо часто вживаним заходом загального характеру є забезпечення юридичної експертизи законопроектів. Зокрема, протягом 2014 року відповідно до пункту 2 статті 13 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» було здійснено юридичну експертизу 3366 нормативно-правових актів (проектів) на їх відповідність положенням Конвенції та протоколів до неї, а також практиці Європейського суду [2].

Також Урядовим уповноваженим у справах Європейського суду з прав людини протягом 2014 році з метою виконання заходів загального характеру за результатами розгляду звернень та інформаційних запитів було підготовлено та надано 1728 роз'яснень щодо положень Конвенції та рішень Суду. Щорічно до Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ, Державної пенітенціарної служби, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів та інших судів направляються інформаційно-аналітичні матеріали стосовно рішень Європейського суду у справах щодо України разом зі стислими викладами або автентичними перекладами відповідних рішень; органи, причетні до порушення, яке було визнано Європейським судом, та органи, до повноважень яких належить вжиття заходів загального характеру для попередження аналогічних порушень Конвенції повідомляються про суть порушення тощо.

Слід зазначити, що незважаючи на достатньо детальну урегульованість на законодавчому рівні порядку виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини, в нашій державі має місце ситуація, коли рішення Суду або не виконуються, або виконуються протягом досить тривалого часу. Одним з шляхів вирішення цієї проблеми може стати підсилення юридичної відповідальності за невиконання або неналежне виконання рішень Суду. З цього приводу слід зазначити, що, згідно зі ст. 16 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» у разі невиконання або неналежного виконання Рішення винні службові особи, до повноважень яких належить це виконання, несуть адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність, передбачену законами України.

Кримінальна відповідальність щодо невиконання рішень Європейського суду з прав людини передбачена ч. 4 ст. 382 Кримінального кодексу України, невиконання законних вимог державного виконавця відповідно до ст. 188¹³ Кодексу України про адміністративні правопорушення тягне за собою адміністративну відповідальність.

Слід зазначити, що оскільки відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» за Органом відповідальним за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень закріплено право здійснювати контроль за виконанням додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у рішенні Суду, слід передбачити адміністративну відповідальність за невиконання його законних вимог.

Підсумовуючи все вищесказане, можна констатувати, що в цілому в Україні на законодавчому рівні створена така система виконання, за якої кожне рішення Європейського суду з прав людини має бути обов'язково виконано. Проте ця система потребує вдосконалення, зокрема, шляхом запропонованих вище заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Щорічний звіт про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/9329>
3. Блажівська Н. С. Виконання рішень Європейського суду з прав людини. Порівняльний аспект / Н. С. Блажівська // Вісник Вищої ради юстиції. – 2010. – № 2. – С. 83–89.
4. Завгородній В. А. Зарубіжний досвід виконання рішень європейського суду з прав людини (на прикладі деяких країн Європейського Союзу) / В. А. Завгородній // Науковий вісник Дніпропетровського держ. ун-ту внутр. справ. – 2013. – № 1. – С. 57–64.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закону України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.
6. Давидчук О. Виконання рішень Європейського суду з прав людини / О. Давидчук // Юридичний журнал. – 2006. – № 6. – С. 80–82.
7. Бортновська З. Позитивні зобов'язання держави за Конвенцією про захист прав людини та основних свобод: практика Європейського суду з прав людини та завдання для України / З. Бортновська // Права людини в Україні: стан справ, проблеми, перспективи; [редкол. : Ю. І. Сватко та ін.]. – К. : КМ Академія, 2003. – С. 34–38.
8. Супрун Д. Основні аспекти входження України в юрисдикційний механізм Європейської конвенції з прав людини / Д. Супрун // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / за ред. О. Жуковської. – К. : ЗАТ «ВІПОЛ», 2004. – С. 849–855.

УДК 342.51 (477)

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УРЯДУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЙОГО КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Дахова І. І.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Анотація: У статті розглянуто конституційно-правову та політичну відповідальність; досліджено зміст, підстави урядової відповідальності, виявлено тенденції конституційно-правового регулювання процедури вираження недовіри уряду.

Ключові слова: відповідальність, уряд, парламент, президент.

Аннотация: В статье рассмотрены конституционно-правовая и политическая ответственность; исследовано содержание, основания правительственной ответственности; выявлены тенденции конституционно-правового регулирования процедуры выражения недовверия правительству.

Ключевые слова: ответственность, правительство, парламент, президент.

Annotation: The article examines the constitutional and political responsibility; the content, the basis of government responsibility; tendencies of the constitutional and legal procedures regulating the expression of no confidence to the government.

Key words: responsibility, government, parliament, president.

Конституційно-правовий статус уряду становить собою складну системуутворюючу державно-правову категорію, що визначає нормативно закріплене та

реально втілене на практиці становище уряду в системі владних взаємовідносин з іншими суб'єктами конституційного права, насамперед, вищими державними інституціями, і становить собою сукупність таких елементів, як правосуб'єктність